

UMĚNÍ A KONFESIONALITA VE VĚKU (PROTI)REFORMACE

Ondřej Jakubec

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

Historický kontext a problematika konfesionality

Joachim Bahlcke – Arno Strohmeier (eds.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur*, Stuttgart 1999.

Robert Bireley, *The Refashioning of Catholicism, 1450–1700*, Washington 1992.

Wietse de Boer, *The Conquest of the Soul: Confession, Discipline, and Public Order in Counter-Reformation Milan*, Leiden 2001, s. 101–104.

Walter Brandmüller, *Ecclesia Militans: Studien zur Konzilien- und Reformationsgeschichte Remigius Bäumer zum 70. Geburtstag gewidmet*, Paderborn 1988.

Kathleen M. Comerford – Hilmar M. Pabel (eds.), *Early modern Catholicism: Essays in Honour of John W. O'Malley, S.J.*, Toronto – Buffalo – London 2001

Thomas DaCosta Kaufmann, *Court, Cloister, and City. The Art and Culture of Central Europe 1450–1800*, Chicago 1995.

Ch. Dawson, *Rozdělení nebo reforma západního křesťanstva*. Praha 1998.

Martin Elbel, *Dva světy? Konfesijní hranice za švédské okupace Olomouce, 1642–1650*, in: Historická Olomouc XIII, 2002.

R. J. W. Evans, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*. Praha 1997.

R. J. W. Evans, *Vznik habsburské monarchie, 1550–1770*, Praha 2003.

R. J. W. Evans – T. V. Thomas (eds.), *Crown, Church and Estates: Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, London 1991.

Marc C. Forster, *The Counter-Reformation in the Villages: Religion and Reform in the Bishopric Speyer, 1560–1720*, New York 1992.

Kaspar von Greyer – Manfred Jakobowski-Tiessen – Thomas Kaufmann et al. (eds.), *Interkonfessionalität – Transkonfessionalität – binnekonfessionelle Pluralität. Neue Forschungen zur Konfessionstheorie*, Gütersloh 2003.

Craig Harline – Eddy Put, *A Bishop's Tale: Matthias Hovius Among His Flock in Seventeenth-Century Flanders*, New Haven – London 2000.

M. Hroch – A. Skýbová, *Králové, kacíři, inkvizitoři*. Praha 1987.

Miroslav Hroch – Anna Skýbová, *Ecclesia Militans. The Inquisition*, Leipzig 1988.

André Chastel, *Vyplenění Říma: Od manyrismu ke protireformaci*, Brno 2003.

Bohdan Chudoba, *Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin*, Praha 1945.

Ondřej Jakubec, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů protireformace. Umělecké objednávky biskupů v letech 1553–1598, jejich význam a funkce*. Olomouc 2003, s. 84–85.

J. Janáček, *Nástup reformace v českých zemích*, in: *K 500. výročí narození Martina Luthera*. Praha 1982, s. 103–152.

J. Janáček, *Rudolf II. jeho doba*. Praha 1987.

T. Knoz (ed.), *Morava v době renesance a reformace*. Brno 2001.

J. Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001.

R. Po-Chia Hsia, *Social Discipline in the Reformation. Central Europe 1550–1750*, London – New York 1989.

R. Po-Chia Hsia, *The World of Catholic Renewal 1540–1770*, Cambridge 1998.

Jaroslav Mezník, *Tolerance na Moravě v 16. století*, in: Milan Machovec (ed.), *Problém tolerance v dějinách a perspektívě*, Praha 1995, s. 76–85.

Stevem Ozment (ed.), *Reformation Europe: A Guide to Research*, St. Louis 1982.

P. Preiss, *Panoráma manyrismu. Kapitoly o umění a kultuře 16. století*, Praha 1974

Wolfgang Reinhard – Heinz Schilling (eds.), *Die katholische Konfessionalisierung*, Heidelberg 1995, zde bohatá bibliografie.

- Hans-Christoph Rublack (ed.), *Die lutherische Konfessionalisierung in Deutschland*, Heidelberg 1992.
- J. Válka, *Dějiny Moravy 2. Morava reformace, renesance a baroka*. Vlastivěda moravská. Země a lid. N. ř., sv. 6. Brno 1995
- Josef Válka, *Doba náboženské koexistence a tolerance*, Přerov 1995.
- Petr Vorel, *Velké dějiny země Koruny české VII. 1526–1618*, Praha – Litomyšl 2005.
- Martin Wernisch (ed.), *Knihy Svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*, Praha 2006.
- Thomas Winkelbauer, Überkonfessionelles Christentum in der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts in Mähren und seine Nachbarländern, in: Libor Jan (ed.), *Dějiny Moravy a Matice moravská. Problémy a perspektivy*, Brno 2000, s. 131-133.
- Thomas Winkelbauer, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický XCVIII, 2000, s. 476–540.
- E. Winter, *Tisíc let duchovního zápasu*. Praha 1940.
- E. Winter, *Frühauflärung. Der Kampf gegen den Konfessionalismus in Mittel- und Osteuropa und die deutsch-slawische Begegnung*. Berlin 1966.
- Ernst W. Zeeeden (ed.), *Gegenreformation*, Darmstadt 1972.

Náboženství a obraznost – Obecně

- Milena Bartlová, Imago. K pojetí obrazu v předhusitské a husitské době, *Umění XL*, 1992, s. 276–279.
- Hans Belting, *Das Bild und sein Publikum im Mittelalter. Form und Funktion früher Bildtafeln der Passion*. Berlin 1981.
- Hans Belting, *Bild und Kult. Eine Geschichte des Bildes vor dem Zeitalter der Kunst*, München 1990.
- John Dillenberger, *Images and Relics: Theological Perceptions and Visual Images in Sixteenth-Century Europe*, New York – Oxford 1999.
- Carlos M. N. Eire, *War against Idols. The reformation of Worship from Erasmus to Calvin*, Cambridge 1986.
- M. Eliade, *Mýtus o věčném návratu. (Archetypy a opakování)*. Praha 1993.
- M. Eliade, *Dějiny náboženského myšlení III. Od Muhammada po dobu křesťanských reform*. Praha 1997.
- David Freedberg, *The Power of Images: Studies in the History and Theory of Response*, Chicago – London 1991.
- Ota Halama, *Otázka svatých v české reformaci*, Brno 2002.
- Hana Hlaváčková, Časovost obrazu jako míra jeho kultovosti, *Umění XXIX*, 1981, s. 516–525.
- Hana Hlaváčková – Helena Seifertová, Mostecká Madona – imitatio a symbol, *Umění XXXIII*, 1985, s. 44–57.
- Alexander Matoušek – Lenka Karfiková (eds.), *Posvátný obraz a zobrazení posvátného*, Praha 1995.
- K. Moxey, *The Practice of Persuasion. Paradox and Power in Art History*. Ithaca – London 2000.
- Rudolf Otto, *Posvátno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*, Praha 1998.
- Robert Ousterhout – Leslie Brunaker, *The Sacred Image East and West*, Urbana – Chicago 1995.
- G. Scavizzi, *The Controversy on Images. From Calvin to Baronius*, New York 1992.
- Margarette Stirm, *Die Bildfrage in der Reformation*, Heidelberg 1977
- Karin Tebbe (ed.), *Spiegel der Seligkeit. Privates Bild und Frömmigkeit im Spätmittelalter*, Nürnberg 2000.
- Helena Webrová (ed.), *O posvátnu*, Praha 1993.
- Diana Wood (ed.), *The Church and the Arts*, Oxford 1992.

Ikonoklasmus:

- Hans-Dietrich Altendorf – Peter Jezler (eds), *Bilderstreit. Kulturwandel in Zwinglis Reformation*, Zürich 1984.
- Milena Bartlová, Ničí afghánští muslimové umělecká díla nebo odstraňují pohanské modly?, *Dějiny a současnost*, 2001, 3, s. 45–48.
- Hans Bredekamp, *Kunst als Medium sozialer Konflikte: Bilderkämpfe von der Spätantike bis zur Hussitenrevolution*, Frankfurt a. M. 1975.
- Phyllis M. Crew, *Calvinist Preaching and Iconoclasm in the Netherlands 1544–1569*, Cambridge 1978.
- Cécile Dupeux – Peter Jezler – Jean Wirth (eds), *Bildersturm. Wahnsinn oder Gottes Wille?* (Ausstellungskatalog), Bernisches Historisches Museum 2000.
- David Freedberg, The Problem of Images in Northern Europe and its Repercussions in Netherlands, *Hafnia*, 1976, s. 25–45.

Husitský Tábor: Sborník Muzea husitského revolučního hnutí 8, 1985.

Jan Chlábec, Husitské obrazoborectví a meze jeho tolerance k výtvarnému dílu, *Dějiny a současnost* 1994, 5, s. 47–51.

Iconoclasm, in: Jane Turner (ed.), *The Dictionary of Art* 15, London 1995, s. 78–81

Images and Iconoclasm, in: *Encyklopädie of World Art* VII, New York 1967.

Pavel Kalina, Cordium penetrativa: An Essay on Iconoclasm and Image Worship around the Year 1400, *Umění* XLIII, 1995, s. 247–257.

Lutz Lippold, *Macht des Bildes – Bild der Macht. Kunst zwischen Verehrung und Zerstörung bis zum ausgehenden Mittelalter*, Leipzig 1993.

The Low Countries. Arts and Society in Flanders and the Netherlands 10, 2002.

Sergiusz Michalski, Bilderkämpfe in Prag und Böhmen nach der Hussitenepoche, in: *Berichte und Beiträge des geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas*. 1997, Öffentliche Vorträge. Leipzig 1998, s. 139–148.

Bob Scribner (ed.), *Bilder und Bildersturm im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit*, Wiebaden 1990.

N. Schnitzler, *Ikonoklasmus – Bildersturm. Theologischer Bildstreit und ikonoklastisches Handeln während des 15. und 16. Jahrhunderts*, München 1995.

Karel Stejskal, Ikonoklasmus českého středověku a jeho limity, *Umění* XLVIII, 2000, s. 206–217.

Karel Stejskal, Ikonoklasmus a náš památkový fond, *Husitský Tábor* XIII, 2002, s. 71–110.

Michal Šroněk (ed.), Vincenc Kramář: *Zpustošení Chrámu svatého Víta v roce 1619*, Praha 1998.

Jarmila Vacková, Nizozemský ikonoklasmus z roku 1566: Prikázané a zapomenuté obrazy, *Estetika* XXII, 1985, s. 170–180.

Jarmila Vacková, Ikonoklasmus, *Literární noviny*, listopad 1993, s. 11.

Jarmila Vacková, Ikonoklasmus, in: Eadem, *Odpovědi obrazům: Mistři starého Nizozemí*, Praha 2001, s. 44–52

Pavel Vlček, Svědectví o sousedském sporu, *Umění* XLIX, 2001, s. 568–571.

Lee P. Wandel, *Voracious Idols and Violent Hands. Iconoclasm in Reformation Zurich, Strasbourg, and Basel*, Cambridge 1995.

Martin Warnke, *Bildersturm: Die Zerstörung des Kunstwerkes*, München 1973.

William Zeisel (ed.), *Censorship: 500 Years of Conflict* (exh. cat.) The New York Public Library, New York – Oxford 1984.

Prameny:

Robert Klein – Henri Zerner (eds.), *Italian Art 1500–1600: Sources and Documents*, New Jersey 1966.

Bryan D. Mangrum – Giuseppe Scavizzi (eds.), *A Reformation Debate. Karlstadt, Emser, and Eck on sacred Images*, Toronto 1991.

Evelyn C. Voelker, *Charles Borromeo's Instructiones fabricae et suppellectilis ecclesiasticae 1577. A Translation with Commentary and Analysis*, Ann Arbor 1977.

Umění a konfese – Obecně

J. Harasimowicz (red.), *Sztuka i dialog wyznani w XVI i XVII wieku*. Warszawa 2000.

Theodor Kramer – Alfred Wendehorst (eds.), *Ars Reformation und Gegenreformation. Festschrift für Theobald Freudenberger*, Würzburg 1973.

C. B. Parshall – P. W. Parshall, *Art nad the Reformation. An Annotated Bibliography*, Boston 1986.

Max Reinhard (ed.), *Infinite Boundaries: Order, Disorder and Reorder in Early Modern German Culture*, Kirksville 1998.

Giuseppe Scavizzi, *Arte e architettura sacra. Cronache e documenti sulla controversia tra riformati e cattolici (1500–1550)*, Roma 1981.

České prostředí

Milena Bartlová, The Utraquist Church and the Visual Arts before Luther, in: Zdeněk V. David – David Holeton (ed.), *The Bohemian Reformation and Religious Practice* IV, Praha 2002, s. 215–224.

Milena Bartlová, „Upálení sv. Jana Husa“ na malovaných křídlech utrakvistického oltáře z Roudník, *Umění* LIII, 2005, s. 427–443.

Jiří Dvorský – Rudolf Chadraha, Votivní obraz Viléma Slavaty v Telči, *Umění* XXXVIII, 1990, s. 128–140.

- Ivo Hlobil, Nejstarší olomoucké knižní dřevorezy: Knižní dřevorezy olomoucké diecéze mezi léty 1499–1505 a jejich protireformační význam, *Umění XXIV*, 1976, s. 327–358.
- Ivo Hlobil, Knižní dřevorezy „sv. Václav doprovázený dvěma anděly“ a zápas římské církve s českou reformací na Moravě kolem roku 1500, in: Idem – M. Perůtka (eds.), *Od gotiky ke renesanci: Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. III. Olomoucko* (kat. výst.), Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum v Olomouci, Olomouc 1999, s. 531–536
- Vladimír Hrubý – Jan Royt, Nástěnná malby s námětem Zákon a Milost na zámku v Pardubicích, *Umění* 1972, s. 124–137.
- K. Chamonikolasová, Brněnská kasule sv. Václava a její propagační katolický program, *Bulletin Moravské galerie v Brně XLVI*, 1990, s. 34–37.
- Jan Chlíbač, Názory Girolama Savonaroly na výtvarné dílo a jejich vztah k české reformaci, *Umění XLVII*, 1999, s. 278–294.
- Karel Chytil, *Antikrist v naukách a umění středověku a busitské obrazné antithese*, Praha 1918.
- Ivo Kořán, Legenda a kult sv. Ivana, *Umění* 35, 1987, s. 219nn.
- Martina Kratochvílová, Receptce a transformace protestantské ikonografie: Lounský graduál Jana Táborského, *Umění LIII*, 2005, s. 444–464.
- Aleš Navrátil, Projevy luterství v chrámové plastice salhausenského a bünauského okruhu na Děčínsku a Ústecku, in: R. Kavan – L. Kocourek (red.), *Náboženské dějiny severních Čech*, Ústí nad Labem 1999, s. 24–29.
- Zora Peloušková, Epitaf Šimona Kryblera z Altendorfu († 1603): Vidění sv. Petra v Joppe, *Bulletin Moravské galerie v Brně LV*, 1990, s. 8–13.
- Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.
- Jan Royt, Horní město Jáchymov: Reformace a umění, in: Jaromír Homolka et al. (eds.), *Gotika v severních Čechách*, Ústí nad Labem 2001, s. 351–359.
- Jan Royt, Utravistická ikonografie v Čechách 15. a první poloviny 16. století, in: D. Prix (ed.), *Pro arte: Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 193–202.
- Daniela Rywiková, *Renesanční nástěnné malby v kostele sv. Václava v Moravské Ostravě: Ikonografická studie*, Ostrava 2005.
- František Šmahel, Audiovizuální média husitské agitace, in: Idem, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 231–237.
- Michal Šroněk, Pohřební ceremonie Petra Voka z Rožmberka a její konfesijní pozadí, in: Dalibor Prix – Jiří Roháček (eds.), *Epigraphica et Sepulcralia I*, Praha 2005, s. 201–215.
- Jarmila Vacková, Podoba a příčina anachronismu, *Umění XVI*, 1968, s. 379–393.
- Jarmila Vacková, Pozdní utravismus a výtvarné umění, *Dějiny a současnost* 1968, 3, s. 8–11.

Protestantské prostředí:

Anglie

- Margarte Aston, *The King's Bedpost. Reformation and Iconography in a Tudor Group Portrait*, Cambridge 1993.
- Jeremy Dimmick et al. (ed.), *Images, Idolatry and Iconoclasm in Late Medieval England*, Oxford 2002.
- John Phillips, *The Reformation of Images: Destruction of Art in England, 1535–1660*, Berkeley – Los Angeles – London 1973.

Francie

- Olivier Christin, *Une révolution symbolique. L'iconoclasm hugenot et la reconstruction catholique*, Paris 1991.

Německé země

- Robert Belgrave et al., *Prints as Propaganda. The German Reformation*, London 1999.
- Carl C. Christensen, *Art and Reformation in Germany*, Detroit 1979, s. 155–160.
- Carl C. Christensen, Reformation and Art, in: Stevem Ozment (ed.), *Reformation Europe: A Guide to Research*, St. Louis 1982, s. 249–270.
- Mark Edwards. *Printing, Propaganda, and Martin Luther*, Berkeley – Los Angeles London 1994.

- Paul C. Finney (ed.), *Seeing beyond the Word: Visual Arts and the Calvinist Tradition*, Cambridge 1999.
- Katharina Flügel – Renate Kroll (ed.), *Kunst der Reformationszeit* (Ausstellungskatalog) Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 1983.
- Kurt Goldammer, *Kultsymbolik des Protestantismus*, Stuttgart 1960.
- Werner Hofmann (ed.), *Luther und die Folgen für die Kunst* (Ausstellungskatalog), Hamburger Kunsthalle, Hamburg 1983.
- Werner Hofmann, Luther und die Folgen für die Kunst, in: *Die Kunst und die Kirchen. (Der Streit um die Bilder Heute)*. München 1984, s. 67–82.
- Renate Holzschuh-Hofer, Kirchenbau und Grabdenkmäler, in: *Adel im Wandel: Politik – Kultur – Konfession 1500–1700* (kat. výst.), Niederösterreichische Landesmuseums Wien 1990, s. 91–111.
- Josef Kirmeier et al. (ed.), „...wider Laster und Sünde“. *Augsburgs Weg in der Reformation* (Ausstellungskatalog), Haus der Bayerische Geschichte, Köln – Augsburg 1997.
- Birgit Kümmel, *Der Ikonoklast als Kunstliebhaber. Studien zu Landgraf Moritz von Hessen-Kassel (1595–1627)*, Marburg 1996.
- H. Mai, Kirchliche Bildkunst im sächsisch-thüringischen Raum als Ausdruck der lutherischen Reformation. *Sächsische Heimatblätter* 29, 1983, s. 244–250.
- Harald Marx – Cecilie Hollberg (eds), *Glaube und macht. Sachsen im Europe der Reformationszeit I–II* (Ausstellungskatalog), Torgau, Schloß Hartenfels 2004.
- Mitchel B. Merback, Torture and teaching: The reception of Lucas Cranach the Elder's Martyrdom of the Twelve Apostles in the Protestant Era, *Art Journal*, Spring 1998.
- Sergiusz Michalski, *The Reformation and the Visual Arts. The Protestant image question in Western and eastern Europe*, London – New York 1993.
- K. Moxey, *Peasants, Warriors and Wives. Popular Imaginery in the Reformation*. The University of Chicago Press – Chicago–London 1989.
- Klaus Popitz (ed.), *Von der Freiheit eines Christenmenschen* (Ausstellungskatalog), Schloß Charlottenburg Berlin 1967.
- Peter Poscharsky (ed.), *Die Bilder in den lutherischen Kirchen: Ikonographischen Studien*, München 1998.
- R. Scribner, *For the Sake of Simple Folk: Popular Propaganda from the German Reformation*. Cambridge 1981.
- Karin Tebbe, *Epitaphien in der Grafschaft Schaumburg: Die Visualisierung der politischen Ordnung im Kirchenraum*, Marburg 1996.
- Von der Macht der Bilder. Beiträge des C.I.H.A. Kolloquiums "Kunst und Reformation"*. Leipzig 1983.
- Ernst Ullmann, *Von der Macht der Bilder – Kunst und Reformation*, Berlin 1985.
- Andreas Zajic, „Zu ewiger gedächtnis aufgericht“: *Grabdenkmäler als Quelle für Memoria und Repräsentation von Adel und Bürgertum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit: Das Beispiel Niederösterreichs*, München 2004.
- E. D. Zapalac, *"In His Image and Likeness": Political Iconography and Religious Change in Regensburg, 1500–1600*. Ithaca, NY 1990.

Polsko

- J. Harasimowicz, *Treści i funkcje ideowe sztuki śląskiej reformacji (1520–1650)*. Wrocław 1986.
- J. Harasimowicz, Rola sztuki w religijnych i społecznych konfliktach wieku reformacji na Śląsku. *Roczniki historii sztuki* XVIII, 1990, s. 31–95.
- J. Harasimowicz, *Mors Janua Vitae. Śląskie epitafia i nagrobki wieku reformacji*. Wrocław 1992.
- Jan Harasimowicz, *Kunst als Glaubensbekenntnis. Beiträge zur Kunst- und Kulturgeschichte der Reformationszeit*, Baden–Baden 1996.
- J. Harasimowicz, Die Glaubenskonflikte und die kirchliche Kunst der Konfessionalisierungszeit in Schlesien, in: *Berichte und Beiträge des geisteswissenschaftlichen Zentrums Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas*. 1997, Öffentliche Vorträge. Leipzig 1998, s. 149–169.
- J. Pokora, *Sztuka w służbie reformacji. Śląskie ambony 1550–1650*. Warszawa 1982.

Slovensko

- Barbara Balážová, Interiérová výzdoba bývalého kremnického farského kostola v období reformácie, *Ars* 2001, 1, s. 75–81.

Josef Medvecký, Umenie 17. storočia jako nástroj konfesionálnej propagandy, in: *Umenie Slovenska – jeho historické funkcie*, Bratislava 1999.

Josef Medvecký, Obraz a slovo: Slovo a obraz v protestantskom umení 17. storočia na Slovensku, in: Ján Bakoš (ed.), *Problémy dejín výtvarného umenia na Slovensku*, Bratislava 2002, s. 145–190.

Potridentský katolicizmus:

Bernhard Anderes et al. (eds.), *Kunst um Karl Borromäus*, Luzern 1980.

Jaynie Anderson, A Precedent for the Tridentine Decree on Religious Imagery: An Early Restoration of Giambattista Ponchini's 'Castelfranco Altarpiece', *Arte Veneta* XXVIII, 1974.

J. Van der Auweva, Conservatieve tendensen in den contrareformatorische Kunst. *Het geval Abraham Janssen V*, 1989, s. 32–43.

David V. N. Bagchi, *Luther's earliest opponents: Catholic controversialists, 1518–1525*, Augsburg Fortress 1991.

Gauvin A. Bailey, *Between Renaissance and Baroque: Jesuit Art in Rome, 1565–1610*, Toronto – Buffalo – London 2003

Gauvin A. Bailey, Jesuit Art Patronage before 1580, in: Thomas M. McCoog (ed.), *The Mercurian Project: Forming Jesuit Culture 1573–1580*, Rome 2004, s. 745–786.

Reinhold Baumstark (ed.), *Rom in Bayern: Kunst und Spiritualität der ersten Jesuiten* (kat. výst.), Bayerische National Museum München 1997.

Anthony Blunt, *Artistic Theory in Italy 1450–1600*, Oxford 1988

David Freedberg, Johannes Molanus on Provocative Paintings, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* XXXIV, 1971, s. 229–245.

David Freedberg, The Representation of Martyrdom During The Early Counter-Reformation in Antwerp, *Burlington Magazine* 118, 1976, s. 128–138.

Jack Freiberg, *The Lateran in 1600: Christian Concord in Counter-Reformation Rome*, Cambridge 1995.

Luce Giard – Louis de Vaucelles (eds.), *Les Jésuits à l'âge baroque (1540–1640)*, Grenoble 1996

R. Goffen, *Piety and Patronage in Renaissance Venice*. New Haven and London 1986.

Marcia B. Hall, *Renovation and Counter-Reformation: Vasari and Duke Cosimo in Sta Maria Novella and Sta Croce 1565–1577*, Oxford 1979.

J. Harasimowicz, Funkcje katolickiego mecenatu artystycznego na Śląsku w dobie reformacji i „odnowy trydenckiej” kościoła. *Sobótka* IV, 1986, s. 561–581.

Ch. Hecht, *Katholische Bildertheologie im Zeitalter vom Gegenreformation und Barock. Studien zu Traktaten von Johannes Molanus, Gabriel Paleotti und anderen Autoren*, Berlin 1997

P. Hills, Piety and patronage in '500 Venice: Tintoretto and the Scuole del Sacramento. *Art History* VI, 1983, s. 30–43.

H. Jedin, Das Tridentinum und die bildende Künste, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 76, 1963, s. 321–339.

Pamela M. Jones, Federico Borromeo as a patron of landscape and Still Lifes: Christian Optimism in Italy ca. 1600, *Art Bulletin* 70, 1988, s. 261–272.

Pamela M. Jones, *Federico Borromeo and the Ambrosina: Art Patronage and Reform in Seventeenth-Century Milan*, Cambridge 1993.

Pamela M. Jones – Thomas Worcester (eds.), *From Rome to Eternity. Catholicism and the Arts in Italy, ca. 1550–1650*, Leiden – Boston – Köln 2002.

Giles Knox, The Unified Church Interior in Baroque Italy: S. Maria Maggiore in Bergamo, *Art Bulletin* 82, 2000, s. 679–701.

J. Kofroňová, Problematika sakrálného priestoru po tridentském koncile ve světle názorů církevních autorit. *Umění* XLVIII, 2000, s. 41–54.

Evonne Levy, *Propaganda and the Jesuit Baroque*, Berkeley 2004.

Romeo De Maio, *Michelangelo e la Controriforma*. Napoli 1978.

Romeo De Maio – Agostino Borromeo et al. (eds.), *bellarmino e la Controriforma*, Sora 1990.

Cesare Mozzarelli – Daniela Zardin (eds.), *I tempi del concilio: Religione, cultura e società nell'Europa tridentina*, Rome 1997.

E. Male, *L'art religieux après le concile de Trente*. Paris 1951.

- Steven F. Ostrow, *Art and Spirituality in Counter-Reformation Rome*, Cambridge 1996.
- Philip M. Soerge, *Wondrous and His Saints: Counter-Reformation Propaganda in Bavaria*, London 1993.
- E. Schaffran, Die Inquisitionsprozesse gegen Paolo Veronese. *Archiv für Kulturgeschichte* XLII, s. 178-193.
- Bernadette Schöller, *Kölner Druckgraphik der Gegenreformation. Ein Beitrag zur Geschichte religiöser Bildpropaganda zur Zeit der Glaubenskämpfe mit einem Katalog der Einblattdrucke des Verlages Johann Bussmacher*, Köln 1992.
- Jeffrey Chipps Smith, *Sensuous Worship: Jesuits and the Art of the Early Catholic Reformation in Germany*, Princeton – Oxford 2002.
- Leo Steinberg, *The Sexuality of Christ in Renaissance Art and in Modern Oblivion*, Chicago – London 1996.
- R. M. Steinberg, *Fra Girolamo Savonarola, Florentine Art and Renaissance Historiography*. Athens, Ohio 1977.
- A. Tacke, *Der katholische Cranach*. Mainz 1992.
- Alain Tapié (ed.), *Baroque vision Jésuite du Tintoret à Rubens*, Paris 2003
- R. Trexler, Florentine Religious Experience: the Sacred Image. *Studies in the Renaissance* XIX, 1972, s. 7-41.